

Hortobágyiné Nagy Ágnes – Komlósi Piroska

A családi életre nevelés és a társas kapcsolati kultúra fejlesztése az iskolában

BEVEZETÉS

Országszerte élénk figyelem kíséri az oktatás megújításának törekvéseit az új Nemzeti Alaptanterv (NAT) tervezésekor. Nagytapasztalatú szakemberek reménykedve és elkötelezetten dolgoznak azon, hogy tudásukkal segítsék e folyamat hatékonyá tételét.

A Kopp Mária vezetésével működő Népesedési Kerekasztal két munkacsoportot hozott létre, melyekben Kopp Mária javaslata szerint tekintsük feladatunknak „a Családi életre nevelés (CSÉN) képzési anyagának megalapozását, és az eddigi oktatási anyagok összegyűjtését. Az első munkacsoport a képzők képzésének tematikáját állítja össze, hiszen alapvető, hogy olyan pedagógusok oktassák ezeket a készségeket, akik saját maguk legalább alapozó szinten rendelkeznek ezeknek a készségeknek az oktatásához szükséges ismeretekkel.

A második munkacsoport feladata ennél sokkal szerteágazóbb, hiszen ők magának a képzési anyagnak eddig kidolgozott változatait gyűjtik össze, és ebből alakítják ki magát a képzési tematikát.”

E két csoport az eddigi munkáját mint állásfoglalást készítette el, és teszi e folyóirat hasábjain közzé a szakma és a döntéshozók számára.

Olyan *multidiszciplináris* munkacsoport javaslatait olvashatják itt, amelyben a szakemberek *több évtizedes munkássággal* rendelkeznek a családi életre felkészítés területén.

Bár a jogalkotói döntések most alakuló folyamatában még sok a bizonytalanság, s a munkacsoportnak még sok konkrét információra lesz szüksége, amelyről a *köz-eljövőben* születnek meg a döntések, a jelen állapotban is felelősen végiggondolható és megfogalmazható egy sor szempont.

I. A KÉPZŐK KÉPZÉSÉN DOLGOZÓ MUNKACSOPORT JAVASLATAI

A.) *Tudott, hogy az új NAT-ban kiemelt figyelmet kap az ifjúság nevelésében a családi életre, valamint a társas kapcsolati kultúrára való felkészítés.*

A Népesedési Kerekasztal munkacsoportjai az eddigi döntés-előkészítési információk birtokában elkezdtek dolgozni az alábbi területeket:

1. a különböző tantárgyak keretein belül átadható alapvető témaköröket (ismeretanyag, szemléletformálás és készségfejlesztő gyakorlatok);
2. a különböző korcsoportokra lebontott „oktatási/fejlesztési modulok”-at, a mielőbb elkezdhető pedagógusi továbbképzési programot.

1. Az oktatásba beépítésre javasolt témakörök

A „családi életre nevelés és társas kapcsolati kultúra” nem lesz önálló tantárgy, hanem néhány tantárgynak (például életvitel és gyakorlati ismeretek, etika) szerves részét képezi majd. Ezért az alább javasolt témakörökön belül az egyes tantárgyakhoz illeszkedő speciális részmák, úgynevezett modulok kidolgozására lesz szükség.

1. A javasolt fő témakörök: *kapcsolatok; kommunikáció; konfliktuskezelés.* (Én–Te–Mi, generációk közötti kapcsolat, erőszakmentes kommunikáció stb.).
2. *A család működése, különböző szintjei* (értsék jobban, mi zajlik körülöttük a családban, például szerepvállalások, kölcsönösség, feladatmegosztás, érzelmek, indulatok kezelése stb.).
3. *Családi gazdálkodás* (pénz, idő, fogyasztás, értéklétrehozás, tervezés, adni-kapni stb.).
4. *Szexualitás* (érzelmi, lelki, kapcsolati, fizikai, biológiai, felelősségteljes, boldog szexualitás).
5. *Változások kezelése* (fejlődés, alkalmazkodás, krízis, erőforrások, feszültségtűrés, veszteségkezelés, tervezés, jövőkép, értékörzés stb.).
6. *Veszélyek, devianciák* (feszültség-, illetve agressziókezelés, függőségek, mintakövetés, nyílt kommunikáció, segítő háló stb.).
7. *Jellem és értékrend* (a személyiség alakulása és alakítása, jellemformálás, értékválasztás).
8. *Önismeret és érzelmi intelligencia* (saját élmények, megtapasztalások alapján tudatosítható).

2. Korcsoportokhoz igazodó tematikus modulok

A kívánt tudásanyag és a készségfejlesztés átadásának milyensége döntően befolyásolja a hatékonyságot, ezért ki kell dolgozni az életkoroknak megfelelő szemléleti és kompetencia szinteket. Minden életkorban megjelenik a családi élet és a társas kapcsolatok problematikája, az osztályfőnöki órától kezdve a különböző tantárgyakig, az Életvitel és gyakorlati ismeretek című tárgyban explicit módon is. Elengedhetetlen a témák más-más nézőpontból, eltérő érzelmi bevonódottsággal, attitűddel, élményanyaggal, interaktív módszerekkel való oktatása. A pedagógusoknak a továbbképzésben a modulokban összefoglaltak adnak segítséget ahhoz, hogy sikerüljön az egyes korosztályt megszólítani és felkelteni a tanulóknak a személyes részvételt és az önismeret iránti igényt, valamint a kritikai gondolkodást.

3. Kétségtelen, hogy a pedagógusok felkészítésén múlik az új koncepció sikere

Bevezetésként ehhez egy 40 órás (2x2 napos) akkreditált program kidolgozása szolgálna, amelyhez a pedagógusoknak ingyenes továbbképzési lehetőséget kellene biztosítani. Napjainkra tudományosan alátámasztott tény (KOPP M. 2008), hogy a családban élő emberek egészségeségei nagyobbak, így egy egészséges társadalom működésének alapvető motorjait, a családokat kell „újratermelni”. Ennek a szemléletnek a megerősítését szolgálná a pedagógusok továbbképzése (azon belül a saját tantárgyaiknál alkalmazható úgynevezett modulok felkínálása), amely az akkreditált képzés integráns része kell, hogy legyen.

A továbbképzések során olyan szemléleti és módszertani irányelvek közvetítése szükséges, amely megfelelő szemléletet, ismeretanyagot és módszereket ad a pedagógusok kezébe ahhoz, hogy a rájuk bízott korosztályhoz tartozó gyerekeknek közvetíteni tudják a családban éléshez és a hatékony társas kapcsolati kultúrához szükséges gondolkodásmódot, értékrendet, attitűdöt és a készségek és kompetenciák fejlesztését.

A pedagógus-továbbképzés stratégiájaként javasolhatók az alábbi lépések:

- 2012 júniusig olyan, a „CSÉN és társas kapcsolati kultúra oktatása” c. pedagógus-továbbképzési programot „alapításként” akkreditáltat egyik felsőoktatási intézményben, ami a képzés presztízsét és színvonalát biztosítja, majd azonnali „indítási kérelemmel” több vidéki egyetemi intézményben is előkészít

- 2012 szeptemberétől folyamatos továbbképzés indulhasson meg oly módon, hogy 2013 szeptemberig majd minden iskolából 2-2 pedagógus kapjon továbbképzést. (A páros részvétel a szakmai kompetencia és az elköteleződés erősítését szolgálja sok éves tapasztalatunk alapján!)

- az ezt követő években folyamatosan kell biztosítani minden pedagógusnak ezt a továbbképzési lehetőséget. Ez a képzés egyúttal a pedagógusok mentálhigiénés megerősítése irányában is komoly hatással bír, a saját családi életükhöz is kapnak segítséget,

- 2013-tól területi szinten módszertani konzultációs központokat javasolt működtetni, ahol a pedagógusok szakmai segítséget kaphatnak.

A továbbképzési program javasolt keretei:

- maximum 30 fős (2x15 fős) csoportokkal végezhető hatékonyan. Ennek indoka, hogy a pedagógusoknál a személyes szemléletformálás az ún. sajátélményű interaktív munkamódtól várható csak,

- 40 órás, 3 hónapon belül 2 alkalommal, 2-2 napos részvétellel, amelyet az iskola biztosít,

- a tananyag, illetve további információk hozzáférhetőek legyenek elektronikusan egy szakmai honlapon,

- az oktatók „első generációja” olyan CSÉN-ben tapasztalt szakemberekből állna, akik elkötelezettek és a gyakorlatban szerzett tapasztalattal (is) rendelkeznek.

B.) Szemléleti alapvetés a Családi életre nevelés és kapcsolati kultúra oktatásához.

A második munkacsoportnak feladata összegyűjteni az elmúlt 20 év alatt több elkötelezett önkéntes csoport által, több száz iskolában, több tízezer diák körében szerzett tapasztalatokat. Ez a kipróbált, csiszolt, gazdag anyag lehet a kidolgozandó oktatási anyag törzse.

II. TANULHATÓ-E, TANÍTHATÓ-E A CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉS A DIÁKOK ÉS TANÁRAIK SZÁMÁRA?

A fiatalok a mai világ forgatagában rengeteg információval és gyakran ellentmondásokkal találják szembe magukat. Kevesen kapnak hatékony segítséget és követendő mintát saját családjukból, így nehezen tudnak eligazodni, és jó döntéseket hozni a különböző élethelyzetekben. Életvezetési, kapcsolati problémáik rontják az iskolai teljesítményüket, és értékes energiákat kötnek le a pedagógusok munkájában is. A fiatalok későbbi életminőségére kihat, hogy félnek az elköteleződéstől, felkészületlenül alapítanak családot, a tudatosság, az átgondoltság és a tervszerűség gyakran hiányzik döntéseikből. Míg többségük vágyik a szerető, bensőséges és elfogadó kapcsolatra, egyre jellemzőbbek a rövid ideig tartó párkapcsolatok. Sokan az ideiglenes együttélési formákat választják, a házasságkötést és a gyermekvállalást halogatják. Kevesebben kötnek házasságot, ugyanakkor a megkötött házasságok könnyebben felbomlanak. Nehezíti természetesen a fiatalok helyzetét az is, hogy a család értéként való jelenléte a társadalomban csökken, a fogyasztói szemlélet megváltozott értékrendet kínál. A médián keresztül erőteljesen árad a fiatalok felé a könnyed életre, alkalmi kapcsolatokra és szabados szexualitásra való buzdítás. Ezzel egy időben megjelenik az abortusszal és a szexuális úton terjedő betegségekkel szembeni félelemkeltés. Érzékelhető, hogy a bátorítás és a félelemkeltés között feloldhatatlan kommunikációs ellentét van. Ilyen hatások által befolyásolva kell, illetve kellene az ifjúságnak tájékozódni a világban, és megtalálni a helyes utat a boldog családi élet megvalósítása felé.

A családi életre nevelők célja és iskolai megvalósulásának főbb elvei

Legfontosabb célunknak a házasság és a család védelmét, erősítését tekintjük, mivel a *család szeretetteljes gondoskodása, biztonságot adó légköre nélkülözhetetlen és pótolhatatlan a gyermekek egészséges fejlődése szempontjából*. Korunkban megfigyelhető, hogy a családok jelentős része egyre nehezebben tudja betölteni ezt a rendeltetését, és ezzel egy időben egyre nagyobb feladat hárul az iskolákra és más nevelő intézményekre, szervezetekre. Hangsúlyozzuk, hogy korunkban nem a család, hanem az értékrend van válságban, s éppen a család lehet a kivezető út ebből a válságos, nehéz helyzetből.

Meggyőződésünk, hogy az *egész társadalom összefogására* van szükség ahhoz, hogy családbarát közvélemény és jogrend alakuljon ki, ahol *érték az élet, a személy, a házasság, a család*. Hiszünk abban, és tiszteletben tartjuk, hogy a családi életet a családban lehet igazán megtanulni. Úgy gondoljuk, hogy a családon kívül, már a korai évektől kezdve szükséges a

NEVELÉS intézményesített színterén, az iskolában is a családbarát szemléletmód és az emberi élet tiszteletének kialakítása.

Távlati célunk, hogy az egész oktató-nevelő munkát hassa át a családi életre nevelés, hogy a család értékének hangsúlyozása, a családbarát szemléletmód minél inkább a középpontba kerüljön. Mivel a fiatalokat sokféle hatás éri, ha segíteni szeretnénk őket harmonikus családi életük felé, nekünk is több oldalról kell közelítenünk. Ennek lehetséges útja a családi életre nevelés szervezett megjelenése az iskolában, melynek hatékony biztosításához hosszú távon elengedhetetlen a pedagógusok, iskolai szakemberek képzése. Magyarországon a civil és egyházi szervezetek különböző, családi életre neveléssel foglalkozó programjai hosszú évek óta működnek. Tudásuk és tapasztalatuk szintetizálása a Népesedési Kerekasztal köznevelési munkacsoportjának keretében valósul meg, amely az első lépése az iskolai alap- és középfokú oktatási intézményekben dolgozó szakemberek képzési anyaga kidolgozásának.

Az iskolában megvalósuló családi életre nevelés során a család és az iskola szoros együttműködésére van szükség ehhez, hiszen közös felelősségünk, hogy a felnövekvő generáció boldogabb családi életek kialakítására legyen képes. Ha a családok nem tudnak a családi életre való felkészüléshez megfelelő környezetet nyújtani, különösen fontos a fiatalok számára, hogy az iskolában képet kapjanak a harmonikus családi életéről, hiteles szakemberek segítségével. Az ő munkájuk során fejleszthető direkt és indirekt módon a gyermekek és fiatalok társas készsége, összességében személyisége. Hangsúlyozzuk, hogy a programok megvalósításához és fenntartásához az egész iskola elköteleződése mellett szükséges az ott dolgozó szakemberek együttműködése is.

A gyermekeknek/fiataloknak életkori sajátosságaiknak megfelelően – hiteles és megfelelően képzett személyek segítségével – bevezetést kell kapniuk: a kapcsolatok, kommunikáció, konfliktuskezelés; a család működése; a családi gazdálkodás; a változások kezelése; a szexualitás; a veszélyek, devianciák; az önismeret és érzelmi intelligencia; a jellem és értékrend témakörök kérdéseibe.

Fontos, hogy a fiatalok fejlődését folyamatosan kövessük, a családi életéről minél korábbi életkorban adekvát információt nyújtva, legkésőbb a kamaszkor különböző állomásain mellettük legyünk, és segítsünk eligazodni, dönteni nekik az élet fontosabb kérdéseiben.

„Rajtad múlik...”

A mai fiataloknak rendkívül nagy szükségük van arra, hogy jól működő családi életekbe kapjanak bepillantást, kialakuljon bennük az igény az elkötelezett, tartós párkapcsolat, a szülői szerep, majd tervezett gyermekvállalás iránt. Így visszanyerjék hitüket abban, hogy számukra az élet családi és civil hivatásukban is sok örömet tartogat. Bátorítsuk és biztassuk őket, hogy van esélyük és képesek kiegyensúlyozott, harmonikus és boldog családi életek kialakítására.

A családi életre nevelés megvalósításához új forma szükséges, a pszichoedukáció mellett a személyiségfejlesztés modern szemlélete. Azért, hogy ne csak oktassunk, hanem neveljünk is, és igazán bensővé váljanak a gyermekekben/fiatalokban az általunk közvetített

attitűdök és értékek, fontosnak tartjuk, hogy a hagyományos frontális oktatás helyett, a tanár a diákokat egyenrangú partnerekként kezelve, interaktív technikákat alkalmazva, oldottabb légkörben valósítsa meg óráit. A pedagógus kilépve a tanulási teljesítményt értékelő és magatartást fegyelmező szerepköréből, elfogadó és értékadó, a családbarát szemléletmódot hitelesen képviselő személyként kellene, hogy jelen legyen. Ezekben a foglalkozásokon játszunk együtt, beszélgetünk a diákokkal, s az új ismereteket is igyekezzünk – előadás helyett – közös munkával felfedezni! Ezen újszerű szemléletmód eszközei a közösen végzett gyakorlatok, játékok, a drámapedagógia elemek alkalmazása, a projektmunka. A közösen megélt élmény hozzásegít ahhoz, hogy a foglalkozást tartók és a fiatalok közelebb kerüljenek egymáshoz, együtt jussanak el egy-egy igazság felismerésére. Az élményszinten történő tanulás a felszíni racionális elsajátítás helyett, a mélyebb érzelmi megértést is lehetővé teszi, ezzel segíti elő a különböző értékekkel való azonosulást. Az emberi méltóság, a tisztelget fontosságára neveléssel, egymás elfogadásával, a rávezetéssel, az elgondolkodtatással hiszünk abban, hogy a fiatalok az átgondolt kérdések és információk birtokában önálló, felelősen cselekvő, érett személyiséggé válnak. Tudatosítsuk bennük: a döntés az ő kezükben van, az ő felelősségük!

Teremtsünk esélyt a fiatalok számára, hogy boldog családi életet alapíthassanak, s a felnövekvő nemzedéknek nagyobb esélye legyen a kiegyensúlyozottabb házasságra és a boldog családi életre! Azon fáradozzunk, hogy a fiatalok egészséges életmóddal és a harmonikus családi élettel kapcsolatos ismeretei elmélyüljenek, felismerjék a veszélyes élethelyzeteket, belső meggyőződésből tudjanak „igen”-t mondani a valódi értékekre és „nem”-et a káros szenvedélyekre!